

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בלק

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת בלק

- ה' אלוקיו עמו - על ידי האמונה מנרש מעליו כל רע . . . . . א
- נופל וגלוי עיניים - הקב"ה קרוב אליו ביותר בזמני חשיבה . . . . . ד
- הפאתי כי לא ידעתי - בלעם הרשע לא עצר להתבונן מי עושה כל אלה ועל מה . . . . . ה
- אשר עשה ישראל לאמורי - כוחם של בני ישראל במאמר פיהם זו התפילה . . . . . ז
- מתלמידיו של אברהם אבינו - עין טובה ואהבת ישראל . . . . . ח
- הן עם לבדד - חשיבותה של פעולה קמנה בדור הזה ובפרט העמידה אחר נפילתו . . . . . יא
- שאינה ירושה לך - כל עליותיו של כל איש מישראל אינם תלויות אלא ביגיעתו ועבודת עצמו . . . . . יג
- וישראל עושה חיל - ע"י שאיפות ורצון הטוב יתעלה מעלה מעלה . . . . . יד
- עופר האיילים - רוממות וחשיבות בני ישראל השומרים עצמם במהרה . . . . . טו
- הנה כיסה את עין הארץ - בגדולת השומר עיניו . . . . . יח
- לעולם ירוץ אדם - העצלות לעבירה והוריוות למצווה . . . . . יט

בלק

ה' אלוקיו עמו - על ידי האמונה מגרש מעליו כל רע

בפרשתן (כג כג) 'כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל קל', איתא מהרה"ק הייטב לב' זי"ע. שפעמים ומקיפין את האדם צרות ויסורים מכל עבר, ואינו יודע לשית עצות בנפשו, אין לו אלא עצה אחת - עצתו אמונה, כי על ידי האמונה שאין דבר הנעשה מעצמו וכל צער הבא לאדם בא עליו ברצון הבורא יתב"ש לטוב לו בזה ובכא"י, בזאת האמונה יקל עליו לקבל הכל באהבה ורצון, ולא עוד אלא שבזאת האמונה יתהפך הכל לטובה ולברכה.

ובזה מבאר הייטב לב', כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל - היאך נהיה כדבר הזה שלא

ישלטו בבני ישראל 'הנחש וקסם', תשובתך 'כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל' - כלומר, שהם עצמם אינם תולים את אשר יארע להם רק בהקב"ה ולא בנחש וקסם... ואף בבוא עליו עת צרה - כשפלוני ביזהו או הזיקו וכיו"ב מכל מיני מקרי העת, לא יאמרו איש לאחיו ראה מה עולל לי פלוני ומה עשה לי אלמוני, אלא ייאמר ליעקב - יאמרו איש לאחיו, ראה מה פעל קל, ראה נא בזה כי מעשי ה' חמה, ולא פלוני ואלמוני עשה מאומה.

ועל ידי התחזקות באמונה שלימה יעברו מעליו כל הצער וייסורי הגוף והנפש, כה כתב הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע (זוהר ח', וארא ד"ה ד"א בטחו) 'אע"פ שרואה כמה הרחקות וכמה

א. כתב בעל 'נפש החיים' זי"ע (דרשות מהר"ח שה"ש, א ז) בפסוק 'ה' רועי לא אחסר בנאות דשא ירביצני, על מי מנוחות ינהלני', כי פעמים שהשה רוצה להמשיך בדרכו מאחר שנראה לו שבמקום פלוני יש 'מרעה שמן וטוב' ושם ימצא מרגוע לנפשו ושובע לרעבונו, והנה בא בעה"ב ומושיבו דייקא במקום הזה אשר הוא עומד (ירביצני מלשון 'הרביץ בהמתו' - הושיב אותה), והשה איננו מבין על מה ולמה יענהו בעה"ב... והאמת, כי רק במקום ההוא יש 'נאות דשא', ע"כ ירביץ את צאנו, שישארו במקום זה למלאות שובע וחסרון רעבונו. וכן להיפך, פעמים שהשה רוצה להישאר על עמדו במקום מסוים, ובא בעה"ב ומכה בו ודוחקו להמשיך בדרכו ואף אז לא יבין השה מדוע נגזר עליו להתייטר תחת שבטו של בעה"ב, ובאמת, מטרתו של בעה"ב להוליכו ולנהלו עד ל'מי מנוחות' שם ירוה צימאנו במים זכים וחיים... ולדידן, פעמים מעביר הבורא את האדם ממקומו למקום אחר והוא מצטער ע"ז באמרו הלא טוב לי שבת פינת ביתי, ולא ידע כי בחמלת ה' עליו נהיתה זאת כי שם טובתו באמת. לאידך, פעמים שהאדם חושב, אוי לי, כי 'נתקעתי' ב'כולל' פלוני, ב'עסק' פלוני, וכל נסיונותי למצוא מקום חדש עולים בתוהו, וכיו"ב לענין מקום עבודת הפרנסה, שמחמת סיבות שונות עושה 'השתדלויות' למצוא מקום חדש - 'בוס' חדש וכיו"ב, והכל מתנהל לו להיפך... אז ידע כי הקב"ה 'מרבצו ומושיבו' באותו המקום כי דייקא שם הוא מקום הצלחתו וכו' וברבות הימים ימצאנו.

ב. ומציין הייטב לב' שם, למאמרו של הבעש"ט הק' זי"ע על הפסוק (תהלים צב י) 'כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו' שבשעה שהאדם מכיר שאויבך היינו כל הייסורים דעדרו עליה, כולם באים מה', אזי מיד הנה אויבך יאבדו, כל ההסתרות וההעלמות יתבטלו מאתו.

ואף בייסורים רוחניים ייאמר כן. בבוא עליו כל מיני נסיונות והסתרות - להסיתו ולהדיחו לרחק אותו מה' האלוקים, אם יתבונן שכל הקושי אינו אלא נסיון שמנסהו הקב"ה לראות אם יעמוד איתן על משמרתו, כי גם היצר הוא שליחו של הקב"ה... וכל זה בכדי להגדיל שכרו ואהבת ה' אליו כשלא יחטא. מחשבות אלו עצמם יתנו בו כוח לעמוד איתן כראוי.

ג. על פי זה מבאר הייטב לב' דלכן נגלה הקב"ה אל משה מתוך הסנה, וברש"י (שמות ג ב) מתוך הסנה

באר הפרשה - בלק

ב

הסתרות, וכמה יסורין ודוחק וחלישות דעת יסוכבו אותו – יחזק עצמו ויאמין לבבו וידע בדיעה שאין שום מציאות בלתי השי"י... תאמינו לי אחי, אחרי כל הרדיפות וחלישות הדעת שעדו עלי, אם לא ידיעה זו שבכל תנועה שבעולם נמצא כביכול ה', והשגחתו יתברך היא על כל פרט ופרט, כבר מימים רבים הייתי אובד מן העולם ממה שעבר עלי מהדוחק והעוני, הצער והגלות והבזיונות, ואחרון הכביד מחמת חלישות הדעת, אך השי"ת עוזר לי שאיני מרגיש בזה, כי הנני יודע שבכל

תנועה ותנועה הקב"ה מחיה אותי, ועל כן איני יודע לא מהם ולא מהמונם. וכאשר אדם מאמין באמת שאין בעולם כלום חוץ מהשי"ת, אז כל הדינין נמתקים לו על ידי אור האמונה, נמצא שעל ידי האמונה והביטחון מיד נתהפך הכל לחסד ה', ואינו מרגיש שום צער וייסורים כללי.

בעי"ז מצינו ב'נפש החיים' (שער ג פי"ב), דהנה איתא בגמרא (סנהדרין סז: וכן בחולין ז: בשינוי קצת) אין עוד מלבדו - אמר רבי חנינא אפילו

- ולא אילן אחר, משום עמו אנכי בצרה (תהילים צא טו), והיינו שהראה לו שכל הקוצים המכאיבים לבני ישראל גם הם לטובה, ובתוך ה'סנה' המכאיב 'שוכן' הקב"ה.

וזהו אומרם (גיטין ז.) אמר רב אחא מבי חוזאה כל מי שיש לו צעקת לגימא על חבירו ודומם, שוכן בסנה עושה לו דין, כי מנין לו כוחות הנפש ותעצומות לשתוק לרעהו – אין זה אלא כי הוא מבין ויודע שהקב"ה הוא השוכן בתוך הסנה - הקוצים, ומאתו באו עליו כל אלו הדינים והיסורים.

אמונה כזאת תביא לו לאדם רוב שפע ותענוג ברוח ובגשם. כדאיתא מהרה"ק מקאמרנא זי"ע (נתיב מצוותיך, נתיב האמונה שביל א אות ד) וז"ל. מי שמאמין שאין שום תנועה במקרה, הוא (אמונה זאת) מרפא לנפש מכל תחלואיו – כולל כל מידות טובות, לאהוב את חבירו אף שעושה לו רעות ומבזה אותו, כי אין שום מקרה בעולם אף דיבור קטן. ובדין שמים נעשה זה שלוחו של מקום לבזות אותו ולחרף אותו... צא ובדוק נפשך, ותמצא שבלתי גזירות עליון אי אפשר ששום נברא יצער אותו אפילו צער קטן, ולכן יקבל באהבה ובחיבה ובשמחה, ויתרפא 'נפשך' יותר ממאה אלף אלפים תעניות וסיגופים, עכ"ל..

ד. וכבר אמר הרה"ק השרף מקאצק זי"ע (מדרש משה בלק תרס"ט) על דברי רש"י (כב כח) שהאתון אמרה לבלעם 'מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים' – רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה, ולכאורה צריך ביאור, מדוע רמזו לו דייקא במצוות שלשה רגלים, ולא אמרו לו אתה מבקש לעקור אומה שמניחה תפילין בכל יום ויום או שאר מצוות. אלא ביאר הרה"ק מקאצק, שהאתון רמזה לו, הנה עם בני ישראל יעלו ג' פעמים בשנה לעיר קטנה כירושלים, ושם 'עומדין צפופין ומשתחוין רווחין' (יומא כא.), ואעפ"כ מעולם לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים (אבות ה ה) ואילו אתה רגע אחד עמדת במקום צר וכבר איבדת כל עשתונותיך...

ומי שמרגיש שצר לו, ישמע היטב לדבר המעשה דלהלן, פעם נסע רכב משא גדול ורם בדרך המובילה מעיר לעיר, על אם הדרך הוצרך לעבור תחת 'גשר', כידוע, על הגשר כתובים 'מספרים' האומרים כמה הוא גובהו של גשר, והנה 'חכם' זה ראה את המספר שהוא בדיוק כגובהו שלו, ואעפ"כ נכנס, ו... מצא את עצמו באין מנוס ומפלט, לפניו אינו יכול להמשיך בדרכו כי כל הגשר יתערער מחמתו, ואף לחזור אין בידו – כי תקוע הוא בין קרקע עולם לקרקע הגשר... עד שבא פיקח אחד, ואמר לו – הוצא נא מעט אוויר מתוך הגלגלים, ויתמעט גובהך הגדול, וממילא תוכל להמשיך בדרכך... כיו"ב לדידן, פעמים והאדם מרגיש כי עמד מלכת בדרכו בחיים, ואי אפשר לו לזוז לא לפניו ולא לאחוריו, עצתו – שיוציא מתוכו את האויר המנפחו, יקטין עצמו ויכניע לבבו לפני שוכן מרומים, ואז יעבור ממילא את דרכו בחיים בשופי ובנחת.

באר הפרשה - ג'לק

ג

לדבר כשפים, ופירש"י אף לכשפים אין כל כח להלוך נגד גזירת הבורא, שהרי אין כח בעולם מלבד הבורא. וכסמך לזה הביאו מעשה באשה מכשפת שבאה להוציא עפר מתחת רגליו של רבי חנינא (לעשות בו כישופים). אמר לה ר"ח, לא תצליחי בכישופיך, ובטוח היה שלא תצליחי בכישופיה שהרי אין עוד מלבדו כתיב. והקשו בגמרא, והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן מכשפים - שמכחישין פמליא של מעלה (פירש"י, כשפים, ראשי תיבות כחש פמליא של מעלה, והיינו שאף אם נגזר על אדם לחיות בכוחם להמיתו), ותירצו ששונה רבי חנינא שזכותו מרובה. (וברש"י, ומסרי נפשיה משמיא להצילו).

לכאורה צריך ביאור, וכי בטח רבי חנינא בזכויותיו עד שאמר שלא יצליחו עליו הכישופים. וביאר ב'נפש החיים', וודאי שלא היה סבור ר"ח שזכויותיו מרובין עד שראוי הוא להנצל עבורן, אלא שידע שכל כוחן של המזיקים בא להם מאת הבורא יתב"ש, ומבלעדי כוחו הם אפס ותוהו, ומכיוון שידע שאמונה זאת קבועה ותקועה בלבו כיתד שלא תימוט, והדביק עצמו במחשבות אמונה הללו, ממילא היה לכו סמוך ובטוח שאין לו כלל מה לפחד מהם.

ומסיים ה'נפש החיים', ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה, להסיר ולבטל מעליו כל

ה. והעיקר שלא יאבד משלוות נפשו בבוא אליו עת צרה ומצוקה, אלא יתחזק באמונה פשוטה כי הכל מן השמים לטובתו וירווח לו. כי זה כל האדם - ההתחזקות ביישוב הדעת, כמו שכתב הרה"ק מקאבריו זי"ע באחד ממכתביו (הובא גם ב'אמרות משה' ערך ישוב הדעת) כל הון דעלמא לא ישוו לשעה אחת שאיש ישראל עומד ביישוב הדעת, ובדעה מיושבת.

וכך פירש הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע (קובץ שיחות למשמרה הראשונה) כי המן רצה להומם ולאבדם (אסתר ט כד) - כי ידע שלא יוכל 'לאבדם' אלא אם מקודם יהיה 'להומם'. שיבלבל את ישוב דעתם, ומשם יבוא לאבדם לגמרי. וכמעשה זה ממש היו בלעם ובלק, ונרמז בב' האותיות הראשונות של שמם 'בל בל', כדאיתא בזוה"ק (ח"ג קצ"ט): שעצת בלעם היא לבלבל יהודי שלא ידע מעלתו.

ומתוך הבלבול יפול לגמרי כדאיתא בזוה"ק (ח"ג קצ"ד. רפ"א): שב' האותיות האחרונות של שמם בלע"ם ובל"ק עולה לתיבת עמל"ק, שמתוך ה'בלבול' יביאו את היהודי לבחינת עמלק - לקררו לגמרי מאמונתו. ואכן, כל עבודתו ועמלו של היצר הרע - לבלבל מוחו וראשו של האדם, כי שם היא תחילת הנפילה, ואולי לכך המשילו חכמים את היצר הרע לזבוב (ברכות ס"א), כי הוא כדוגמת הזבוב שאין בכוחו להזיק כלל, ואינו כי אם מרחש סביבות האדם, ובזה רוצה הוא לבלבל אותו, ולהוציאו מיישוב דעתו, שיעזוב את 'באר האמונה' ויפול ל'באר שחת' (עוד מצינו בתכונותיו של הזבוב, כי כשיש לאדם פצע פתוח מכבר, יביא הזבוב על מכתו לכלוך וזוהמה, ומסכן את האדם, כשהוא גורם לו פצע תחת פצע - חבורה תחת חבורה... כמו כן היא דרכו של יצר, מתחילה יבלבל את האדם, עד שאינו מכיר בין ימינו לשמאלו, וממילא נכשל, ומכיוון שכבר נפל, יביא עליו עוד ועוד זוהמא עד שיפול לגמרי ברשתו).

ובכלל, גדלה מעלת יישוב הדעת, כמסופר על הגה"ק רבי אביש מפרנקפורט זצוק"ל ששמע פעם קול בכיו של יהודי שאיבד אמתחת מעות, והיה הפסדו גדול מאד ע"כ בכה מאין הפוגות. פנה אליו רבי אביש ושאל מעמו סימנים ברורים על צורת האמתחת ומספר המעות שבה בדיוק רב. לאחר מכן פנה אל השוק ורכש אמתחת לפי סימניו של האיש ומילא בה כמספר המעות שנקב המאבד, ובא אליו באמרו, הא לך את כספך הנה מצאתים, ואורו עיני היהודי. לאחר מכן משסידר האדם את חפציו אשר עמו מצא את אמתחתו והבין את העניין לאשורו שלא היה כאן 'השבת אבידה' אלא 'גמילות חסדים'. תיכף פנה אל רבי אביש להשיב לו כספו ולשאלו מדוע עשה מעשה נאצל זה, ענהו רבי אביש, דע לך, בשעה שאין האדם ביישוב הדעת, ומוחו כואב עליו, הרי הוא כעיוור שאינו יכול לראות אף את המונח לנוכח עיניו, אף אתה, ברוב יגונך וערפול המוחין על איבוד המעות לא היה מציאות שבעולם שתמצא את שלך, לך

הנה ד' מדרגות יש בשמות האדם - אדם, אנוש, גבר, איש. והחשוב שבכולם אדם (ילקוט חדש בריאת עולם והאדם, כו), לאידך, גבר היא דרגה נחותא. וזהו פירושו של מקרא נאום הגבר - מי שהוא בכחית 'גבר' המורה על דרגא נחותא, הוא אומר שתום העין שהקב"ה העלים עיניו ממנו, אבל נאום שומע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה - אדם אשר רואה ומתבונן בדרכי מעלה יודע אל נכון שככל שהוא נופל ומצבו נואש, בעת ההיא הקב"ה גלוי עיניים אליו יותר מבכל עת, כי בזמנים אלו לא די שאין השי"ת מסתתר ממנו אלא עוד מוסיף להשגיח עליו בהשגחה יתירה בחסד וברחמים.

הדינים ורצונות אחרים - שלא יוכלו לשלוט בו, ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלוקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כוח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש, ומבטל בלבו ביטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כוח ורצון שבעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא, בן יספיק הוא יתברך בידו, שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל.

נופל וגלוי עיניים - הקב"ה קרוב אליו ביותר בזמני חשיכה

ובך איתא ב'תנא דבי אליהו' (רבה, פי"ח) ברוך המקום ברוך הוא שרחמיו הם מרובין על ישראל לעולם, אע"פ שסרחו במעשיהם לפני

בפרשתן (כד ג-ד) נאום הגבר שתום העין נאום שומע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עיניים, וביאר הרה"ק מרוז'ין זי"עו כי

רכשתי עבורך מה שרכשתי ומלאתיו במעות לומר הנה שלך לפניך, וכך שקטה רוחך ותמצא את שלך. ועל דרך זה בעת סערת הרוח והלב אין ביד האדם לראות את יד ה' בעולמו, ולהבין כי מאת ה' היתה זאת, על כן ישתדל לבוא לידי יישוב הדעת, ואז יאירו עיניו באור האמונה.

נפלאות מצינו בענין המוסר עצמו תחת הבלבול, והובא בספר 'לקט אמרים' להגה"צ רבי יעקב מאיר שעכטער שליט"א, וכך איתא שם, ובספר אחד ראיתי, שבארצות רחוקות קיים מין עוף השוכן על אילן גבוה, ושם באותה ארץ נמצאים גם מיני נחשים השואפים לטרוף את אותן העופות, וכך היא תחבולת הנחש - שאינו יכול לעלות על העץ אשר שם הציפור. הנחש מתקרב אל העץ אשר עליו העוף, וכראותו שהציפור רואה אותו, הרי הוא פוער את פיו בקצף גדול לנגד עיני הציפור, כראות הציפור ממרומי העץ את פי הנחש אשר יכסוף לטרוף אותו, הרי הוא נבהל עד עמקי נשמתו - ובמקום להשאר על עמדו - בידיעה שממילא אין הנחש יכול להגיע אליו, או לכה"פ לברוח ולעוף משם שאז בוודאי לא יגיע הנחש אליו, הרי הוא נכנס לייאוש עמוק מחוסר אונים, וכופף את ראשו במורא גדול עד שיפוגו ממנו כל רגשותיו - ונופל ממרומי העץ ארצה לתוך פי נחש ערמומי זה... ומשל זה נאה הוא לדידן, כי רבים אשר מתייאשים מעצמם, אף בלא שיש להם באמת סיבה לפחד מהיצר, וללא עמל ויגיעה של הבעל דבר הרי הוא כובשו תחת ידיו... עלינו לזעוק עליו - מה לך כי נתייאשת, הרי אין כל כח ביצר לכבוש ולטרוף אותך, קום ברח לך, הגביה עוף מעלה מעלה אל אביך שבשמים, ותראה שכל טכסיסיו של היצר היו רק 'דמיון' להפחידך - להביאך לידי ייאוש, ותו לא מידי.

1. זה דבר המעשה, אחד מחסידיו בא לפניו, והזכיר עצמו אודות איזה צרה צרורה שבאה עליו, וביקש שיאציל עליו הרבי מברכות קדשו שיצא מצרה לרווחה ומאפילה לאורה, ואכן, הרה"ק בירכו בכל לב, אך הלה לא נושע, וכך היה כמה וכמה פעמים... עד שפעם אחת נענה היהודי במר נפשו, כנראה ש'שכח' ממני הקב"ה (ח"ח). או אז אמר לו הרה"ק את הביאור הנ"ל, שרק 'הגבר' - נחות הדרגא, יאמר 'שתום העין' - ששכח ממנו הבורא.

2. והרי הדבר דומה למנורה המאירה בחשכות הלילה, שככל שהאדם יתקרב אל מקור האור יקטן הצל,

באר הפרשה - בלק

ה

מוסר כא) דסותר עצמו מיניה וביה, כי אם לא ידעתי מדוע אמר חטאתי, הרי לא ידע שעמידתה של האתון הייתה בגלל שראתה את מלאך ה'.

אלא, כי רצון השי"ת שכל אחד מברואיו יבין וישכיל שאין דבר הנעשה מאליו בעולם, ובכל אשר יארע לפניו יתבונן לחשוב כי דיבר ה' אליו. ויחשוב מי עשאו – הקב"ה, ומדוע עשאו – להורות לו את הדרך ילך בה. ומכיוון שבלעם לא עצר להתבונן – בשעה ששידרד הקב"ה מערכות תבל, בדיבור האתון ושאר האותות והמופתים - שמלאך (שליח) נשלח מבורא עולם לעצור בעדו מליך עם שרי בלק, על זה גופא ייאמר עליו

הקב"ה והקב"ה כועס עליהן, אעפ"כ רחמים שלו עליהם בכל יום תמיד, שנאמר (תהלים פט) 'חסדי ה' עולם אשירה לדור ודור אודיע אמונתך בפ'... וכתוב (ישעי סג ט) 'בכל צרתם לו צר, ומלאך פניו הושיעם באהבתו וגו', אמר הקב"ה בכל צער וצער שיש לישראל כביכול אני עמהם שנאמר לו צר אל תקרי לו צר' אלא 'לי צר'.

חטאתי כי לא ידעתי – בלעם הרשע לא עצר להתבונן מי עושה כל אלה ועל מה

בפרשתן (כב לד) 'ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה ניצב לקראתי בדרך'. והקשה השל"ה (בלק דרך חיים תוכחת

וככל שהאדם יתרחק ממקור האור יגדל הצל עוד ועוד, כמו כן ה' צילך, 'השראת השכינה' היא כדוגמת אותו הצל, בשעה שהאדם רחוק מן האור – ונראה לו שהשי"ת מתנהג עמו בהנהגת הדין, ידע כי בשעה זו 'השראת השכינה' עליו גדולה – כדוגמת הצל שהוא גדול בשעה שהאדם רחוק ממקור האור.

ומפורש כתב המבי"ט בספרו הקדוש 'בית אלוקים' (שער התפילה פ"א) על הפסוק (שמות כג כה) 'ועבדתם את ה' אלוקיכם וברך את לחמך ואת מימך, והסירותי מחלה מקרבך', שלכאורה צריך ביאור מדוע שינה לשונו, פתח ב'וברך' בלשון נסתר, וסיים 'והסירותי מחלה' בלשון המדבר על עצמו, וז"ל המבי"ט. ואמר והסירותי ולא אמר 'והסיר' כמו שאמר 'וברך את לחמך' (בלשון נסתר), כי השגחת הקל יתב' על ברואיו להצילם מרעתם היא יותר פרטית מהשגחתו עליהם להיטיב להם, כי הוא מיטיב לכל כדכתיב (תהלים קמה ט) 'טוב ה' לכל', אבל בענין ההצלה כשהם בצרה צריכים השגחה פרטית יותר בענין החמלה, ולזה ב'ברכה' אמר 'וברך' לשון נסתר, ובענין ההצלה או הרפואה כשהם בחולי ומדווה אמר והסירותי - כלומר אני אסיר המחלה מקרבך, באופן שתדעו ותשכילו ממוצא הדבר והחולי, כי אני הוא המציל והמרפא לכל חי, בהשגחתי הפרטית עליכם.

איתא ב'סדר עולם' (סד"ע רבא השלם פ"ב, ויש בזה כמה גירסאות) שרחל ולאה היו 'תאומות', רחל מתה בעודה בת ל"ז, ואילו לאה מתה בהיותה כבת מ"ד, נמצא שלאה האריכה ימים על רחל אחותה בשבע שנים. יש שביארו, שבימי חייה עברה לאה 'שבע שנים' קשות ומרות, שבהם כלו עיניה מראות, היאך שיעקב עובד את אביה תמורת רחל אחותה, ואילו היא עומדת להנשא לעשו הרשע, וקודשא בריך הוא אומר - מנעי קולך מבכי, כי על אלו שבע השנים תזכה לשהות עם יעקב לבדה - בשבע שנות חייה הנוספים על חיי רחל אחותה. והלימוד לענייננו הוא שאפילו בעת שנראה לאדם שבאים עליו המים הזידונים ימים קשים, יאמין שאך לטובתו נתכוון שוכן מרומים, וידע נאמנה שאינו מבין כלום מחשבונות שמים, רק כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

ח. ועל זה ביארו את דברי הפסוק שהקב"ה משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים (שיה"ש ב, ט), דהנה המביט לתוככי ההיכל, אין כל נפקא מינה אם הוא מביט לשם מן החלון או מבינות לחרכים – כי בשניהם יראה את כל הנעשה בהיכל, אלא שנפקא מינה יש ביניהם לגבי העומדים בתוך ההיכל, שהנראה מבעד החלון יכול לראות את הרואה, ואילו הנראה מבעד החרכים אינו יכול לראות את הרואה. וכמו כן בזמן הבית היה הקב"ה משגיח מן החלונות, והיה בידינו לראותו, אך בימינו אנו השי"ת מציץ עלינו מן

באר הפרשה - בלק

ו

להכות האתון, ובמה שהכה גילה בלעם עוצם רשעתו, גם שרצון השם יתברך שלא ילך אף על פי בן הולך הוא, ומכה בחרי אפו האתון על שמעכבו בדרך לילך, לזה חרה אף המלאך עליו ואמר לו 'על מה הכית, עכ"ל"י.

ומהאי טעמא – אמר ה'חפץ חיים' זי"ע (ה"ח עה"ת בלק) דלכן אין הפסק פתוחה או סתומה במשך הפרשה (רק בט' פסוקים האחרונים), כי 'מה היו הפסקות משמשות, כדי ליתן רווח להתבונן בין פרשה לפרשה' (ספרא תחילת ויקרא), ואילו רשע זה

חטאתי. והעיקר כי האדם מועד לעולם בין ער בין ישן (ב"ק כו.), ותמיד יש לו להשכיל ולהבין כי מהשם מצעדי גבר כוננו.

בדברים האלה כתב ב'קדושת לוי' זי"ע (בפרשתן ד"ה ויאמר אליו), וז"ל. ומי שעושה רצון קונו - כשיראה איזה דבר תימה מתבונן שבו מצוה לו השם יתברך איך יעשה, ואם עושה דבר ובפתע פתאום נולד בדבר דבר תימה וחידוש, מתבונן שבוודאי רצון השם יתברך שלא לעשות הדבר הזה... אם כן היה לבלעם לשום על לב ולא

החרכים אלא שאין בידינו לחזור ולראותו, על אף שרצוננו לראות מלכנו, אך זוהי עבודתנו לעת כזאת להתחזק באמונה פשוטה כי הבורא מציץ עלינו תמיד, והוא העומד תחת כל ההסתרות.

ט. מה כתיב בסופו (כד כה) **ויקם בלעם וילך וישוב לביתו**, היינו שאף לאחר כל האותות והמופתים שהראהו השי"ת, לא אבה להבין... ושב למקומו אשר היה שם בתחילה כלא היה.

י. מקורה של אמרה יאה זו בביאור הכתוב 'חטאתי כי לא ידעתי' היא ב'ספר חסידים' לרבי יהודה החסיד (קגג). בספר 'רמתים צופים' (תנדבאר פ"ג אות ח) הובא שהרה"ק הרבי רבי בונם מפשיסחא זי"ע אמר פעם מימרא זאת בצפרא דשבתא, ואמר זאת מדיליה עפ"י מה שנפל בחידושו. אחרי עריכת שולחנו הטהור נרדם הרר"ב, משהקיץ ביקש מהמשמש שיביא ספר חסידים ויקרא לפניו, המשמש שאל היכן לפתוח בספר חסידים, ויען הרר"ב פתח נא היכן שיפתח ותקרא לפני את הכתוב, ונפתח בדיוק באות הנ"ל, אמר הרר"ב, משפניתי לשנת הצהריים הופיע בחלומי רבי יהודה החסיד, ואמר לי שאלמד בספרו, ספר חסידים, ולא הבנתי פשר דבריו, על כן ביקשתי ממך שתקרא לפני מאיזה מקום בספר, ועתה מבין הנני שרצה לרמז לי שאותה אמירה שאמרת על שולחני הוא כבר כתבו בספרו זה עידן ועידנים.

כה אמר ה'חזון איש' על המובא בגמרא (ברכות ה:) שלרב הונא החמיצו ארבע מאות חביות יין – והוא הפסד ממון גדול ואדיר, ויעלו החכמים לנחמו, והציעו לו לעיין ולפשפש במעשיו, להבין על מה ולמה בא לו עונש חמור כזה מן השמים... ואכן מצא רב הונא פגם כלשהו במעשיו, ולאחר שתיקן את הפגם הרוויח את יינו, (שהחומץ נהפך להיות יין, או שמחיר החומץ עלה פי כמה וכמה). מכאן דייק ה'חזון איש' ואמר שחז"ל הקדושים לא רק דיברו דיבורי אמונה אלא חיו באמונה עזה וכאילו הם רואים בעיניהם את הנהגת ה', ע"כ לא שאלוהו אפילו לרגע אחד 'כיצד אירע' הדבר, שהרי אז נראה כאילו היה ביד בשר ודם למנוע את ההפסד – ע"י שהיו נמנעים מעשיית 'דבר המפסיד' את היין. ע"כ לא חקרו לשאול איך התרחש הדבר 'בפועל', כי באמונתם ראו שלא בא לו כל זה משום סיבה ועילה שבעולם, אלא על פי הבורא ית' אשר במאמרו ברא שחקים ויצר את הכל, על כן פתחו ושאלו 'למה עשה לך ה' ככה' ושאלו מעמו 'לעיין מר במיליה' (הובא במעשה איש ח"א עמ' רפ).

יא. לדידן ייאמר, כי לאו דווקא באתון העומדת מלכת, אלא אנו בשלנו – כשנעצרה לו העגלה או הרכב (בזמנינו), מחמת קלקול העגלה, או מחמת פקק (טרעפיק) וכדו', והלה מאבד את כל ישוב דעתו, ומסוכן הוא לכל טובביו, שמכה אותם במטה או בשבט פיו וכו', בין אם הם אשמים בין אם לא – הריהו דומה ממש לבלעם... שאבדו כל עשתונותיו כשעמדה האתון מלכת.

באר הפרשה - בלק

ז

אשר עשה ישראל לאמורי - כוחם של בני ישראל במאמר פיהם זו התפילה

בפרשתן (כב ב) 'וירא בלק בן ציפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי', פירש הרה"ק

הרבי רבי אלימלך מליזענסק זי"ע (ריש פרשתן ד"ה א"י), וירא בלק, שבלק נתיירא מבני ישראל אחר שראה והבין שבכוחם לפעול בדיבורם (תפילה) את כל אשר ברצונם. כמו שאמרו (תענית כג.) צדיק גוזר והקב"ה מקיים. וזהו וירא - לשון הבנה, שהבין שכל מה שעשה ישראל היה על ידי אמורי, כלומר בוכות הדיבור והיינו שאין כוחן אלא בפיהם, ומזה נתייראו - ויגר מואב מפני העם י.

בענין זה - שכל תפילה פועלת, הנה איתא במשנה (פנהרין י:) 'ארבעה הדיוטות אין

לא הפסיק את מהלך חייו, ולא התבונן מי עשה הדברים ומדוע עשאו. וזהו 'חטאתי' שהחטא היה 'כי לא ידעתי' כי אתה הוא הניצב לקראתי בדרך י.

הנתנת בני ישראל הכשרים אינה כן, והיא אשר הייתה לצנינים בעיני בלק, ששלח לומר לבלעם שצרתו צרה כי בני ישראל מתקרבים לגבולו - 'הנה כיסה את עין הארץ והוא יושב ממולי' (כב ה). כלומר שעם ישראל מכסים את העיניים הארציות - די 'ערדישע בליק' (הבטה בעין גשמית וארצית), ומאמינים בעין ה' אל יראו, ובכך הוא יושב ממולי כדפירש"י מלשון כי אמילם - חותך ומשבר. כי באמונה זו הם נלחמים נגדי וטוחנים אותי עד דק.

יב. כיוצא בזה ביאר ברבינו בחיי' (כב כט) כי כל בר אנוש כשיראה פלא גדול - נס מחודש כזה שחמור פונה לבעליו באמצע היום ויאמר לו, ר' שלמה 'היכן היית אתמול', וודאי שהלה ירעש ויפחד על אשר ראו עיניו ותעתק לשונו ממקומה, ואילו בלעם, שבשעה זו לא ראה לנגד עיניו כי אם את 'שנאתו' לבני ישראל, לא הבחין ולא ראה כל דבר חידוש במה שאירע לפניו, וכאילו שהחמור מדבר עמו בכל יום... ואף השיב לו כדבר איש אל רעהו...

והיה עליו להתבונן בדברי המדרש (מדרש ילמדנו בילקי' תלמוד תורה פ"ר בלק) ויפתח ה' את פי האתון, להודיע שהפה והלשון ביד הבורא ב"ה, שהרי פתח פי האתון שהיה סתום, וכך יסתום פי הפתוח, שלא יהיה בו רשות לקלל את ישראל.

וכיו"ב כתב הרמב"ן' (כב כג) וטעם הנס הזה, להראות לבלעם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם, להודיעו כי השם פותח פי הנאלמים, וכל שכן שיאלם ברצונו פי המדברים, וגם הוא המשים בפיהם דברים לדבר כרצונו כי הכל בידו, ולהזהירו שלא ילך אחר נחש וקסם ויקללם בהם, כי מנחש וקוסם היה. יג. ואל יאמר האדם, אין תפילתי חשובה כי אינני מכוון כראוי וכדו' משאר טענות, ויתבונן בפירוש הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע (מגן אברהם בפרשתן) 'וירא בלק' - שבלק היה ירא וחרד, 'את כל אשר עשה ישראל לאמורי' - ממה שישראל עושים ופועלים במאמר פיהם בתורה ותפילה. 'ויגר מואב מפני העם' - עם הוא מלשון קרירות - גחלים עוממות, שגם התפילה שהיא 'עמומה' (כשהוא מנסה להתפלל בחמימות כראוי ולא עולה בידו) גם מזה יראו ופחדו מאד, כי כל תפילה חשובה לפני המקום (כשהאדם עושה ככל אשר ביכלתו). וכמו שאמר אבא מארי בשם הבעש"ט שגם זה האיש המוטרד כל היום בעסקיו כל היום בשווקים וברחובות וכמעט ששוכח שיש בורא עולם, רק בעת שמגיע זמן תפילת מנחה עולה על זכרונו שהגיע זמן תפילה וגונח ונאנח בלבו בהתבוננות היאך שפנה כל היום בהבלי עולם, והוא רץ לסימטא אחת מן הצד ומתפלל מנחה, הגם שאינו יודע כלל מה הוא מדבר (ופשיטא שעל האדם לסדר עצמו בכל עת שיוכל להתפלל כראוי, אלא כאן מדובר כשפשוט שכח מכל מציאותו, מה יעשה וכבר הוא עומד במצב 'דיעבד' כזה). עם כל זה גם זה חשוב ויקר מאד לפני הבורא ב"ה, והאנחה שלו בוקעת רקיעים, ולכן יראו בלק ומואב גם מאנשים האלו, כי רב כוחם מאד.

באר הפרשה - ג'לק

ה

תפילה אפילו מפי רשע טמא כזה, שהיא חייבת לפעול עב"פ איזה פעולה טובה, ומזה ישא אדם ק"ו בנפשו עד כמה גדול כח התפילה של איש ישראל ועד כמה הוא יכול לפעול בהבל פיו".

מתלמידיו של אברהם אבינו - עין טובה ואהבת ישראל

איתא ב'אבות' (ה י"ט) 'כל מי שיש לו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה¹ ורוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש

להם חלק לעולם הבא ואלו הם, בלעם דואג אחיתופל וגיחזי, ולכאורה צריך ביאור, מה לרשעי עכו"ם - בלעם הרשע, בין רשעי בני ישראל, האף אמנם שאף אלו רשעים היו, מכל מקום עדיין הפרש והבדל יש ביניהם. וכמו שאמרו 'ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא' (סנהדרין מד.), ואילו הוא טמא גמור כטומאתו של נכרי.

ובע"כ צריך לומר, מכיוון שבלעם הרשע התפלל וביקש 'תמות נפשי מות ישרים' (כג י), זכה שלאחר מיתתו אף שאין לו חלק בעוה"ב מ"מ נמנה בין בני ישראל בתורתו הנצחית. כי גדול כוחה של

יד. כתב ב'מגיד תעלומה' (להרה"ק ה'בני יששכר ז"ע, ברכות ל:) על המשנה 'אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש', וז"ל. היינו דווקא התפילת העמידה (שמונ"ע) אבל תפילה לשעתה המצטרפת לכל אדם, בכל זמן ועידן, שמבקש מהש"י על הצטרפותו אין צריך הכנה, ואדרבה כתיב 'כה' אלוקינו בכל קראינו אליו, כי זה הוא האמונה הגדולה לאיש הישראלי שיתפלל תיכף על כל דבר שיארע לו, - יבקש מהש"י, והוא אמונה שאין שום דבר במקרה רק הכל הוא בהשגחה נפלאה, והתפילה מועלת להפוך ולבטל הגזירה לטובה ולישועה.

מענין לענין, יש שביארו את ההבדל שמצינו בין אברהם אבינו להבדיל לבלעם הרשע, שבאברהם אבינו נאמר לאחר הפיכת סדום 'וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם' (בראשית יט כז), והיינו שחזר לעמוד בתפילה באותו המקום אשר התפלל בו ביום האתמול על סדום - אף שלא נתקבלה תפילתו, לאידך, מצינו גבי בלעם שהלך ממקום למקום, שמא יצליח משם לקבל את ישראל. וביאור הדברים, כי בלעם תלה את חוסר הצלחתו במקום אשר עמד, כי ברוב 'רוח גבוהה' שבו לא הסכים להודות שה'חסרון' תלוי בו, אלא שהמקום גורם לכישלונו על כן הלך למקום אחר, אך אברהם אבינו, ידע שאין הדבר תלוי אלא בו ולא בשום סיבה חיצונית, וידע שאם לא התקבלה תפילתו הרי זה משום שהיה חסר בכוח התפילה, ואם יתחזק ויתאמץ יותר בוודאי תתקבל התפילה, על כן לא נמנע מלעמוד באותו מקום כאתמול. טו. ובכלל 'עין טובה', לאהוב איש את רעהו ב'אהבת חנים', וממילא ישמח בשמחתו, יעלו לבו בהצלחת חבירו ותגל נפשו בקניניו המרובים הן ברוחניות ואף בגשמיות... ויהא ראשו נתון היאך, כיצד ובמה יש בידו להיטיב ולהעניק לזולתו, ואל ינהג כפי טבע העולם שכל אחד חושב כ"ד שעות 'יומם ולילה' כיצד להוסיף לעצמו רכוש ממון וכבוד (ואפילו אם יעלה הדבר על חשבון רעהו). מסופר על שני ידידים - ראובן ושמעון, שנכנסו שניהם יחדיו לבית המסחר וקנו כל אחד לעצמו טיקע"ט (ברטיס) להגרת הלוטו (לאטער"י), והסכימו ביניהם שאם אחד מהם יזכה יעניק מחצה מרווחיו לשני - יהיה הסכום גדול ככל שיהיה. ויהי בחצי הלילה נערכה ההגרה הגדולה, ובבוקר כשקם ראובן ממיטתו ראה ב'כתבי עת' שמספרו של שמעון זכה בגורל בסך עצום גדול... מה עשה ראובן בחכמתו - שידע שבזו העת יגדל מאד חשקו של שמעון להיפטר ממנו אף בטענת 'בוקי סריקי'... וימהר ראובן לבית שמעון העירו משנתו והודיעו 'פיניע נייעס' - בשורה טובה ומשמחת, הנה זכיתי בגורל סך עצום, אבל תדע לך ברורות שאין לך מה 'לחלום' שאעניק לך מחצה מהרווחים שהרווחתי... נזדעק שמעון בקול רעש גדול, והרי בפירוש שמעו אזניים הללו מפיק זה שהינך מתחייב לתת לי מחצית מהרווחים, וראובן בשלו לא היה כאן כל קבלת קנין, אין כאן לא

כתיבה ולא חתימה אלא דברים בעלמא, מאומה לא אתן לך, אפילו לא שווה פרוטה, אמר לו שמעון והרי אף על דברים יש מי שפרע וכו' וכו' עד שתפסו שמעון באזניו והוליכו אחר כבוד לבית ה'מרא דאתרא', למען יפסוק הרב שעפ"י 'דין תורה' מחוייב ראובן לעמוד בתנאי שהתנו ביניהם שכל הזוכה מבין שניהם יתן לשני מחצית מהרווחים. מששמע הרב את טענתו של שמעון שאל את ראובן, ומה תענה על דברי שמעון... ויען ראובן ויאמר... **תשובה אחת יש לי להשיב, לא אני זכיתי אלא שמעון ומעתה עליו לתת לי מחצית מהרווחים...** מיד שינה שמעון את טעמו ובי'תוך כדי דיבור' מצא שבעים ושבעה סברות מדוע אין כל תוקף ב'הסכם' הלז, ואינו נצרך לתת מאומה לראובן... רבותי, אנא מכם, המנעו מלהעלות שחוק על שמעון, כי כולנו באותה פעקיל, כל איש בשלו אינו רואה אלא את צידו... עד שמסוגל הוא לסתור את עצמו, כי בכל יום יטען את מה שעדיף לעצמו, מבלי לחשוב על רעהו. ובראותינו 'חוכא ואיטולוא' זאת, אולי נזכה לשנות דרכינו, לחשוב יומם ולילה כיצד להיטיב לשני, והיאך להעניק לו עוד ועוד ברו"ג.

שמעתי מחכם אחד, אם תרצה לדעת על איש פלוני באיזה 'קומה' הוא דר, שאל אותו שאלה אחת ולפיה תדע ברורות איה מכון שבתו. וכך תשאלהו, איש יהודי רוצה להוציא גזוזטרא (מרפסת) מביתו שבקומה השניה לצורך קיום מצוות סוכה, ושכנו הדר בקומה ראשונה מתנגד לכך בטענה שמחשיך לו בזה את אור השמש – אמור נא יקירי מי צודק בטענתו... הנה אם הלה יענה לך שאכן אסור לו להחשיך את האור לבן הקומה הראשונה תדע שאף 'בן שיחך' דר בקומה ראשונה על כן אינו רואה ומצדיק אלא את השיטה הזאת – שמא ברבות הימים יהיה הדבר נוגע אף לו ממילא כבר החליט בראשו שכך היא האמת, ואם יענך שמותר לו לבנות תדע שאף הוא דר בקומה שניה...

וכן אומרים בשם החזו"א (ברצותו לבאר טבעיו של האדם החושב בכל עת על עצמו - עד היכן מגיעים הדברים), כי בגשת איש לרעהו ושואל מעמו 'עצה וחוות דעת' בענין מסויים, מיד יחשוב זה הנשאל **מה טובת הנאה תצא לי** – כשאענה לו כך או כך... אם יסיק בדעתו שבשני האופנים ה'רווח' שלו שווה (בשניהם ירויח או בשניהם לא), אזי יתחיל לחשב בעצמו באיזו תשובה אחשב בעיני השואל כ'חכם ופיקח' יותר... ואם יסיק אף בזה שאין כל נפקא מינה לענין 'חכמתו', מיד יתחיל מוחו לחשב כיצד אפטר ממנו, אך את הנידון לגופו של ענין לענות לטובת השואל לא עלתה על דעתו כלל וכלל...

מה גדלו מעשי הצדיקים שיישרו מידותיהם לטוב להם ולכל דורם, פעם נכנס יהודי עני ואביון אל הרה"ק רבי אי"ה מקאפיטשניץ זי"ע, בהיותו בקודש פנימה, ראה הרבי שלראש העני 'כובע עליון' שאינו ראוי ללבישה כלל (בקושי לפורים), ללא אומר ודברים הוציא הרבי כובע חדש שהיה מוכן בארונו ונתנו להעני ששמח בכך כמוצא שלל רב. משיצא העני מחדר הרבי והבחינו בני הבית בכובע החדש של הרבי על ראשו של העני, שאלוהו מיד, מדוע הוצרך הרבי לתת לעני כובע חדש לגמרי, והרי אף הכובע שהרבי לובש עתה 'טוב ויפה' הוא, ומן היושר לתתו ליהודי, והחדש היה הרבי משאיר לעצמו... ענה הרבי ואמר להם, אכן כדבריכם, **שמרתי לעצמי את הכובע החדש והנאה, ואף אם ראיתם שנתתיו לו – אדרבה – בשמים ממעל אין לאדם מלבושים זולתי מה שהכין לעצמו מבעוד מועד – בעודו בהאי עלמא. נמצא שב'נתינה' זו לקחתי לעצמי את הכובע הנאה יותר.**

עוד מסופר על הרה"ק מקאפיטשניץ זי"ע שהיה נוהג להשתתף בשמחות אצל אחד מהרבנים במחוזו. והרע הדבר לגבאים על כבוד הרבי ה'מחולל' שהולך להשתתף בשמחה שאינה לפי כבודו. לימים השיא הרבי אחד מצאצאיו ואותו רב לא השתתף כלל בשמחה, שמחו הגבאים כי עתה מצאו מקום לגבות הימנו, ונמנו וגמרו ביניהם שיותר לא ישתתף הרבי בשמחותיו. כעבור זמן מה, ערך שוב רב זה שמחת נישואין לאחד מצאצאיו, ורצו הגבאים למנוע מהרבי להשתתף – בטענתם – הרי הרב לא השתתף בשמחתו של הרבי, ומדוע יטריח הרבי את עצמו לכבודו. השיב להם הרה"ק בנועם שיחו

באר הפרשה - ג'ק

רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע, ע"כ, בכל עת וביתר שאת בפרשה זאת יש לנו לקנות בנפשנו קנין עולם להיכנס בכלל 'תלמידיו של אברהם אבינו' – בג' מידות הללו. להוסיף באהבת ישראל ושפלות רוח, ועל כולנה בעין טובה איש על רעהו. וחלילה לנו מלהיות מתלמידיו של בלעם הרשע להתנשא

איש על רעהו, או בעין רעה ושנאה מאחד על חברו חלילה.

והרי ענין המידות¹⁰ (ובכללם העין טובה) קדמה לתורה כמו"ש (תנדב"א רבה א א) 'דרך ארץ קדמה לתורה'¹¹, נמצא שלאחר שיהיה האדם

ובמענה רך, הנה, לפי דבריכם, שהוא לא השתתף בשמחתי אף שהנני נוהג להשתתף בשמחותיו, נמצא שאני נהגתי כראוי והוא לא נהג כשורה, א"כ, מדוע רצונכם שאלמד מדרכיו שאינם טובים, ואף אני לא אשתתף בשמחתו...

וכבר אמר הרה"ק מקאפיטשניץ זי"ע, האוהב באהבה עזה את ה'תלמיד חכם', אוהבו ומשמשו בהתבטלות בכל עת, הרי יש בו 'אהבת תורה', לאידך האוהב את ה'גביר' ומכבדו ביותר הכבוד, אהבה זו אינה אלא 'אהבת ממון'. ומהי 'אהבת ישראל' – מי שאוהב כל אחד ואחד מבני ישראל, ללא כל הבדל מי הוא ומה מהותו...

טז. בעיירתו של הרה"ק הרבי רבי זושא זי"ע היה איזה 'למדן' שהיה עליו וגדול בתורה עד מאד, אך מאידך לא היתה הנהגתו בבין אדם לחברו כראוי, קראו הרה"ק הר"ז, ופתח דבריו במעשה שהיה בגביר אחד שקנה לעצמו מעיל חדש יקר בדמים מרובים, והיה המעיל משובח ומפואר עד מאד עד שכל רואיו לא הפסיקו להלל ולשבח את המעיל שלא שזפתו עין. באותו מקום התגורר עני אחד המחזר על הפתחים, שבראותו את כל הכבוד הרב שנוחל העשיר עבור המעיל היקר, קם ועשה מעשה - מכר את ביתו הקט ואת כל אשר אין לו, ורכש בעד המעות מעיל יקר כעין זה של הגביר...

משהגיע העני מלובש ב'מעיל', וכל כולו אומר עטרת חשיבות אל בית המדרש, מילאו כל יושבי ביהמ"ד את פיהם צחוק ולא הפסיקו מללעוג עליו, תמה אותו העני ואמר להם, הלא ביום האתמול משהגיע העשיר עם מעיל כעין זה היו הכל משבחים ומפארים אותו ואת בגדו, אם כן מה יום מיומיים, מדוע עלי הנכם מלעיגים בקול רעש גדול. הסבירו לו חבריו בטוב טעם כי אותו עשיר שהדור בכל לבושו ובמראהו, לו נאה ולו יאה להתהדר במעיל זה, אך אתה שכל בגדיך קרועים ומרוטים הם, ונעליך קרועות לרווחה, וכל מראיך אומר עניות, הרי הנך נראה מליציני הדור בעטותך על כל אלה את המעיל ההדור.

הוסיף הר"ז ואמר לאותו למדן, כיוצא בו לדידך, איתא במשנה (ריש מס' פאה) 'ותלמוד תורה כנגד כולם', ופירושו, שהלומד ועוסק בתורה צריך שיהיו בו את כל המעלות הטובות האמורות מתחילת המשנה, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים וכל ההנהגות טובות שבין אדם לחבירו ורק אז נאה ויאה היא ה'תלמוד תורה', אך גדלות בתורה ללא שאר מידות טובות הרי הוא כאותו עני הלובש את המעיל היקר על בגדיו העלובים...

יז. הנה איתא בגמרא (ברכות ה.) 'אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, וידועה הקושיא היאך אמרו פשפש ולא מצא, הרי אף ביטול תורה בכלל עוון נחשב ומדוע נחשב 'לא מצא', וביאר הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע כי 'פשפש במעשיו' קאי על ענין ה'מידות טובות', ובחיפושו אחר ענין המידות לא שייך לומר 'מצא ביטול תורה' שהרי דרך ארץ קדמה לתורה, ונמצא שכל עוד שלא תיקן מידותיו, מה לו לדון בענין ביטול תורה, כשאת 'ההקדמה' לתורה עדיין לא קיים.

פעם ישב הגאון רבי ברוך בער זצוק"ל בביהמ"ד, בשעה שאחד המגידיים נשא את דרשתו, באמצע

באר הפרשה - ג'ק

יא

נמוכה ונפש שפלה, א"כ הרי יכולין להיות תלמידו של אברהם אבינו ע"ה, ואאע"ה יהיה לכם רבי, עכ"ל (לב שמחה לך, תשל"ה, תשמ"א) י.

הן עם לבדד - חשיבותה של פעולה קטנה בדור הזה ובפרט העמידה אחר נפילתו

בפרשתן (כר ה) 'מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל' והובא ברש"י, מה טובו אוהליך יעקב בזמן שבית המקדש היה קיים, ומשכנותיך ישראל נאמר לאחר החורבן, הקשה הרה"ק ב'שפתי צדיק' זי"ע (פרשתן אות מו), דלכאורה היה לו לומר להיפך - שהרי כשנקראים 'ישראל'

מתלמידיו של אברהם אבינו - מוכתר בכל 'מידה' טובה, יהא בידו לקבל את התורה להיות מתלמידו של משה רבינו, ולקיים 'מה טובו אוהליך יעקב' - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות (סנהדרין קה:), לשבת בהם לעסוק בעבודת ה' ולהגות בתורה כראוי וכיאות.

זי"ל הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע אמר חסידים באים הנה ומבקשים להם רבי, והרי אפשר להיות מתלמידו של אברהם אבינו, כדאיתא במשנה (אבות ה יט) מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה 'עין טובה ורוח

הדרשה הרגיש שצריך לצאת, אך מפני כבודו של הדרשן נשאר לישב על מקומו, ישיבה זו עלתה לו בקושי רב עד שפניו האדימו מרוב התאמצות, כראות הדרשן את פני רבי ברוך בער אמר בלבו שבוודאי האדמימות באה מרוב התרגשותו מהדרשה, על כן הפליג בדברים והאריך יתר על המידה. לאחר זמן כאשר בשעטומ"צ כילה הדרשן לדבר דבריו, נעמד רבי ברוך בער ממקומו, ומיד נפל והתעלף, לאחר שהשיבו את רוחו שאלו הרב הרמן ז"ל - אחד ממקורביו, האם צריך לקרוא לרופא, השיב לו רבי ברוך בער שאינו צריך לעזרה, וגילה לו מדוע נחלש כל כך. תמה עליו הרב הרמן מדוע לא יצא והלא מקרא מלא דיבר הכתוב 'בל תשקצו את נפשותיכם', ענהו רבי ברוך בער, יודע אנכי כי איסור תורה יש בדבר, אלא אם הייתי יוצא באמצע הדרשה הרי הייתי מבייש בזה את הדרשן, ולא עוד אלא שכל הקהל היו סבורים שאין דעתי נוחה מדבריו, וכדי בזיון וקצף, על כן עשיתי מה שעשיתי במסירות גוף ונפש, כדי לא לבייש יהודי חלילה.

יח. משל לאורח שהגישו לפניו בבית בעה"ב דבר מאכל שערב מאד לחיכו, משיצא מבית חברו וביקש ממארחו, אנא ממך, הב לי את הרעצעפ"ט (מתכון) כדי שאוכל להנאות אף את בני ביתי במאכל זה, יהודי זה שנתברך ב'עין טובה' נתן לו את כל הפרטים בדקדוק רב לטוב לו ולביתו... ואכן, בהגיעו לביתו הכין הלה את המאכל ככל משפטו וחוקתו, לא חיסר אפי' קורטוב מלח. אך מה מאד נכזבה תוחלתם בראותם שאין המאכל ראוי לאדם כלל... ויפן אל מארחו 'למה רימיתני' ולא נתת לי את הפרטים הנכונים, עד שיצא הדבר מבניהם שאכן כל הפרטים שנתן לו נכונים הם, אלא שה'כלי' שבו נתבשל המאכל מלוכלך ומטונף לגמרי היה מתחילתו, וזה נתן טעם לפגם במאכל. והנמשל, פעמים שאדם ממלא את הרעצעפ"ט המדוייק של לימוד התורה בהתמדה גדולה, אף הינו מקיים את התורה והמצווה, אך את ה'כלי' הוא תיקון ויפוי המידות ב'עין טובה, רוח נמוכה ונפש שפלה' לא עשה, והרי הוא כאותו תבשיל מלכים בקדרה מטונפת, תורה מפוארה בכלי מכוער, מתלמידיו של בלעם...

יט. עובדא הוה אצל הגאון מטשעבין זצוק"ל שאחד קרא לפניו מאמר חז"ל ואמר בטעות 'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של בלעם' במקום 'של אולם', כל השומעים מילאו פיהם צחוק ולשוניהם רינה, נענה הרב מטשעבין ואמר שאין זה בדיחותא כלל, כי אצל בלעם כתוב שראה שאין פתחיהם מכוונים ופי' הרה"ק הר"ר ברוך ממעזבו' שראה שאין הקב"ה דורש מאיתם כי אם פתח כחודו של מחט, וכנגד זה פותח להם פי כמה וכמה 'כפתחו של אולם' ואז אמר 'מה טובו אוהליך יעקב', ולזה הזכיר הלה את הבטחת הבורא שיפתח לנו פתחים גדולים.

להוריד את ערכו בעיניו עד לעפר, שיחשוב שאינו מן הראוי שפחות כמותו יעבוד את ה' הגדול והנורא, ודבר זה הינו המפריע הגדול ביותר לאדם בעבודת ה', כי על ידי שאינו מכיר ברום ערך חשיבות נשמתו הקדושה, ומחשב שאינו שווה כלום, על ידי כן הוא נופל לתהום.

ולכן אצל העבודה זרה המאוסה הזאת כתוב 'ויצמדו לבעל פעור' שבני ישראל נצמדו אליה בקירבה גדולה ועצומה, אך לענין קירבתם אל אבינו שבשמים אין כתוב כי אם 'ואתם הדבקים בה' אלוקיכם' ודביקות היא קירבה פחותה מהצמדות, כי המונע מבני ישראל ומרפה את קרבנתם אל קל אלוקי הרוחות הוא מה שהם נצמדים לבעל פעור דהיינו שסוברים שאין ערכם שווה כל כך, והיא היא הע"ז הגרועה והמאוסה ביותר המונעת מהאדם לעלות אל ראש הפיסגה, ומזה 'לא הטהרנו עד היום הזה', מאפיקורסות הלז עדיין לא הטהרנו^כ.

ואף אם נפל יתחזק כארי לעמוד ממקום נפילתו, כמו"ש הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בפרשתו בפסוק (כד ט) 'כרע שכב כארי', שביותר צריך חיזוק בעת אשר יהודי 'שוכב' ומרגיש נפילה או צריך

סימן הוא שהם עומדים במדרגה גבוהה, ואילו 'יעקב' מורה על דרגה פחותה יותר, ואם כן היה לו לומר 'אוהליך ישראל' - כי בזמן 'אהלך' - בית המקדש, נקראים בשם ישראל, ואילו ב'משכנותיך' היה לו לומר יעקב, כי אחר החורבן הרי אנו בשפל המצב בסתר המדרגה. אלא מבאר ה'שפתי צדיק, כי אכן כהיום הננו במדרגה גבוהה יותר, כי עתה מתקבל לנחת רוח כל נדנוד עבודת קודש ביתר שאת משהיה אז בבית המקדש. ולא עוד אלא שכל כוונת המשכן היה שיהיה לנו בקל לזכות לבחינת ישראל, ואם כן כהיום שרכו הנסיונות וכל מעט עבודת ה' עולה בקושי רב - הרי אנו ממש בבחינת ישראל ע"י ההתגברות^ק.

וזהו כלל ראשון בעבודת האדם, שיחשיב את עצמו, וידע כי כביכול הקב"ה יושב ומצפה שיעבוד אותו, ואז יהא בכוחו להתגבר על כל הנסיונות. כי הנה בסוף פרשתו הובא חטאם של בני ישראל ב'עבודה זרה', בעבודת פעור, וכדברי הנביא כתוב לאמר (יהושע כב יז) 'עוון פעור אשר לא הטהרנו עד היום הזה, ומבאר ה'חתם סופר' זי"ע (פנחס, ד"ה ענין פעור) כי דרך עבודתה הייתה להראות לאדם פחיתותו (כמבאר סנהדרין סד.), ועי"ז

כ. ואף אם רואה שאינו מתעלה כדבעי, מכל מקום לא ירים את ידיו בייאוש, אלא יתחזק כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג.) ורחמנא ליבא בעי - שישתוקק לעשות רצונו בלבב שלם, ויעשה ככל אשר ביכלתו, ודיו. כי אין הקב"ה דורש את ה'תוצאות' אלא את יגיעתו מתוך רצון לבו. וכך איתא במדרש (ילקוט דברים תתסג) 'שלא תאמר איני יכול לשמוע את כל התורה ולשמור את כל המצות שכתוב בה ארוכה מארץ מדה, 'משל למלך שהיה לו בור עמוק לאין סוף, אמר לבן ביתו שכור פועלים ומלא את הבור, שכר פועלים. ומי שהיה טיפש היה הולך ומביט בבור, אמר, אימתי אני ממלא אותו. ומי שהיה פיקח אומר, מה אכפת לי, שכיר יום אני, אני שמח שמצאתי לי מלאכה. כך הקב"ה אומר לו מה אכפת לך שכיר יום אתה - עשה יומך'.

כא. עיקר חשיבות האדם נמדד לפי שעה שהוא נלחם ביצרו, וכמשלו של הגה"צ רבי אליהו דעסלער צצוק"ל. כי כשהמלחמה ניטשת בין שני מדינות, הרי שאף שהם חלוקים על כל מציאות מדינת היריב, מ"מ בתחילה יריבו על מקום אחד שכל אחד אומר 'שלי הוא', ולשם יוליכו כל כוחות צבאם. ורק לאחר שכבשו מקום זה ימשיכו למקום נוסף... כן הוא בעבודת ה', אף שנקרא 'אדם' בשלימותו והרי הוא חלק אלוקי ממעל, מכל מקום עיקר חשיבותו הוא באותה נקודה של שמירת עיניים, שמירת המחשבה או כל שאר התגברות עליה ניטשת כעת המערכה, אם ילחם במלחמה כבידה זאת ייחשב כלוחם נאמן וראוי.

יש לאדם לעמוד מאליו בזריוות בזמן קריאת שמע של שחרית^{יג}.

ומבאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ספר הזכות על או"ה סימן א), שאכן בלבב כל איש מישראל נטוע וקבוע הכוח להיות כאריה לעבודת הבורא, והיינו במי שלא חטא מימיו ולא הוחלש כח 'ראת שמים' ממנו - לבו בלב ארי שאין היצר הרע יכול להזיזו ממקומו, וממילא כלביא יקום בזריוות לעבודת ה'. אמנם מי שכבר נכשל בעבר מתחיל ליפול רוחו בקרבו, וממילא כבר אינו קם מעצמו לעבודת הבורא, לזה הוצרך יהודה בן תימא לזרו ולומר הוי עז כנמר - שעזותו של נמר גדולה יותר מגבורתו, כי עיקר כוחו הוא בעזותו אף שאין גבורתו כגבורת הארי, וכדאיתא בזוה"ק (ע"י ח"ב קסג.) על הפסוק (תהלים פד ו) 'אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם', שאף מי שחטא ורוצה לשוב ישים עוזו בקוב"ה, וקוב"ה יסייע בעדו לעשות מסילה בלבבו... עד שלבסוף יחזור להיות 'גיבור כארי' - שמעצמו יקום לעבודת בוראו, שיחזור להיות כמו שהוא בטבעם של בני ישראל.

שאינה ירושה לך - כל עליותיו של כל איש מישראל אינם תלויות אלא ביגיעתו ועבודת עצמו

אמרו חז"ל (במדב"ר יד לד) 'תני, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, בישראל לא קם אבל באומות העולם קם. כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר, אילו היה לנו נביא כמשה היינו עובדים להקב"ה, ואיזה נביא היה להם כמשה - זה בלעם בן בעור'. (ונתבאר שם, שלמשה רבינו היו ג' מעלות נבואה שלא היו לבלעם, לאידך, אף לבלעם היה ג' מעלות נבואה למעלה ממשה רבינו).

להתגבר כארי, כי בשעת ההארה כל אחד יכול לעמוד, ורק בשעה שמעמידין נגדו מן השמים אז עליו להתגבר כארי - לעמוד על עמדו, כי ארי נחשב אריה אף בשעת שכיבתו, אך זה כלל גדול שאין מעמידים מן השמים נגד האדם כי אם כפי כוחו שיכול לעמוד. ואם היה בידוע שאין בכוחו לעמוד כנגד זה, לא היו מעמידים אותו בניסיון זה. ומסיים שם, אך בלא יגיעה פשיטא שאינו יכול להשיג מאומה, כי באם היו יכולים להיות צדיק וישר בלא יגיעה - כל איש היה רוצה להיות, אף הרצען והחייט היו רוצים להיות כשר וצדיק. והעיקר הוא היגיעה בעבודת השם לנצח את אויביו ולנצח על מלאכת בית ה'.

אמור מעתה, כי זה כל האדם - שלא להביט על כשלונותיו ונפילותיו. ואף אם כבר נפל - לא יביט לאחוריו^{יד} אלא מיד יתחזק לעבוד את קונו מעתה ככריה חדשה^{טז}. והנה ידועה הקושיא מדוע פתח ה'טור' ואף ה'שולחן ערוך' בעקבותיו - עם המשנה 'יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים' (אבות ה כ), דאינו מובן מה שייכות מאמר זה לענין קימת הבוקר יותר מלענין שאר המצוות, ומדוע לא פתח בפסוק מפורש בתורה בפרשתן (כד ט) כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו. דמהאי טעמא אמרו בגמ' (ברכות יב:) בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום טורח צבור, מאי טעמא רצו לקבועה - משום דכתיב בה 'כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו', וכפי' המהרש"א (ח"א שם) 'וכלביא מי יקימנו' - דוודאי אין מי שמקימו, אלא הוא קם מאליו בזריוות, כך

כב. כי כבר אמרה תורה (בראשית יט כו) 'ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח' - כי זה סופו של המביט לאחוריו...

כג. ומשל למה הדבר דומה לאחד הנוסע ברכבו בדרך שאם יסובב את ראשו לאחור אזי מיד יגרום לסכנת נפשות רח"ל, אלא עליו להביט בכל עת על הדרך שמלפניו.

כד. וכבר אמרו בדרך צחות, שבקשו לקבוע פסוק זה בקריאת שמע להורות על חובת הזריוות להשכים בבוקר כארי וכלביא בכדי לקרוא ק"ש, אך לא קבעוה מפני טורח ציבור... אותם שאין נוהגים כן...

והנה רבות מחשבות בלב איש – לומר, אין בידי להתעלות בתורה ויראת שמים כשאר חברי, כי אין מעמדי בממון או בכשרונות וכיו"ב כמוהם, אילו נתן לי הבורא ממון כחברי, כשרונות, מידות טובות, נשמה טהורה וכוחות הגוף והנפש כמוהם, הרי הייתי עולה ומתעלה פי כמה וכמה, מה אעשה שלא זכיתי למתנת שמים זו. על כן, נטל הקב"ה את השפל והבזוי ביותר בעולם הרי הוא 'בלעם בן בעור', ונתן לו כשרונות מן השמים, אף ברכו בכוח הנבואה, שהיה רואה בחוש מחזה עליון, והשכינה הייתה שורה עליו ואעפ"כ נשאר בשפלותו הבזויה. ומשם יראו הכל שאף אם יושפע האדם במדרגות גבוהות ורמות, מכל מקום אם האדם עצמו לא יעבוד ולא יתייגע בעצמו יישאר בשפלותו. לאידך, אם יתאמץ האדם בכל כוחותיו, אף אם אין לו כל כוח וכישרון מיוחד, מ"מ יעלה מעלה מעלה לרום המדרגות^י.

ועשיר באין לדין, לעני אומרים לו, מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי, אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל... עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר בן חרסום... נמצא הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים'. וצריך ביאור, כי אם כוונת הגמרא לומר שמוכיחים לכל אדם שהיו בידו עוז ותעצומות נפש לעסוק בתורה אף מתוך עניו וואף אם יצרו הקשה עליו ביותר... א"כ מדוע הוצרכו להוכיח לו מהלל הזקן ור"א עם יוסף הצדיק, וכי לא מספיק להם לומר היו בידך כוחות לעסוק בתורה ולהתגבר על יצרך, ותו לא מדי.

וישראל עושה חיל – ע"י שאיפות ורצון הטוב יתעלה מעלה מעלה

אלא ביאור הדברים, כי לא באו כאן להוכיח לאדם מדוע לא היית כיוסף הצדיק - הרי היה הדבר בכוחך, כי לזה אין צריך הוכחה כלל. אלא יבואו להוכיח לו מהלל ויוסף, מדוע לא העמדת לנגד עיניך את זכרם של 'יוסף והלל', ב'שאיפה ורצון עז וכביר' לגדול בתורה כאותם צדיקים מצוקי ארץ. ומה בכך שהיית עני וטרוד בחובות – היה לך לכה"פ להשתוקק לגדול בתורה כהלל הזקן נשיא ישראל, ואם יצר הרע היה לך והיית טרוד בו היה לך לשאוף להגיע לתורתו וקדושתו של יוסף הצדיק... ועל חסרון השאיפה מענישים אותו בשמי רום, כי ברצון אמיתי היה בא לכלל זה^י.

מה יעשה האדם ויהא בידו לעלות ישמע לקול ה'רא"ש' (אורחות חיים, ליום ה' אות פא) 'אל תביט למי שהוא קטן ממך בעבודה וביראה, כי אם לגדול ממך'. וכאשר תכסוף נפשו לטוב, וימלא כל מהותו בשאיפה והשתוקקות לתורה ומצוות הרי סוף דבר יגיע למעלות רמות בתורה תפילה ומעש"ט.

וכך ביאר גאב"ד פוניבז' זצוק"ל בדברי הגמרא, על הא דאיתא (יומא לה:): 'תנו רבנן, עני

כה. ובזה נתנו טעם ל'זיפתח ה' את פי האתון', לרמז לו, עיניך הרואות ש'בהמה' פתחה פיה לדבר כדבר איש אל רעהו ולאחר מכן 'אתון' הייתי ו'אתון' נשארתי... אף אתה מה בכך שהינך מחזה שדי יחזה - מכל מקום שפל היית לפני נבואתך ושפל נשארתי כחמור וכאתון. וכפי שה'אור החיים' מכנהו 'פי חזיר', כי לא ניצל את מדרגותיו להתעלות עצמו ונשאר כחמור תועה.

כו. וכה אמר הרב מפוניבז', הנה מדרכו של עולם שבעוד הילד קטן הוא הרי הוא 'מוסיף והולך' מיום ליום ומחודש לחודש... תחילה הוא לומד בחשק את אותיות הא' ב', לאחמ"כ הוא לומד בחשק בחומש וטעמי המקרא, משם יבוא להתעלות בלימוד משניות וגמרא, עד שמתחיל ללמוד 'מפרשי הש"ס' בשמחה והתלהבות... עד ש... הוא מפסיק להתעלות עוד, והרי אם היה ממשיך בהתלהבות זאת, היה עולה

עופר האיילים - רוממות וחשיבות בני ישראל
השומרים עצמם בטהרה

בפרשתן (כג, י) מי מנה עפר יעקב, הובא במדרש (תנ"כ"א, ילקו"ש וכן ב'בעל הטורים') שתיבת עפר מרמזת על בחורי ישראל, מלשון 'עופר האיילים' שהוא אייל בחור. הוסיף ע"ז ה'ערוך' (ערך עפר) בשם מדרש ילמדנו, שבא הכתוב לשבח את בחורי ישראל העומדים במבחר ימיהם בתוקף יצרים ואעפ"כ הינם שומרים את עצמם מן החטא, וכל הנהגתם בקדושה וטהרה. זהו מי מנה - מי יוכל למנות חשיבותם וגדולתם (ושכרם) של עפר יעקב

וכך דרשו (ע"י מכות י:) בפסוק 'אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם' (כב כ), מיכן את למד שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, שמתחילה נאמר לו 'לא תלך', כיון שהעיו פניו להלך והלך... אמר לו הקב"ה רשע איני חפץ באיבודן של רשעים, אבל אם רצונך לילך עמם וליאבד מן העולם 'קום לך'. ומכאן נלמד לדידן, אם היה כוח ברצונו של אותו רשע לילך לקלל את ישראל - שיסייעו בעדו מן השמים להלך כנגד רצונו של מקום, קל וחומר שהרוצה לעשות רצון קונו, וודאי שיסייעו בעדו מן השמים לילך בדרך הטוב שהוא רוצה לילך י.

להיות גדול בישראל. ומה היא הסיבה שעוצרת את התעלותו בתורה וביראה, כי בעודו ילד קטן בלימוד ה'אל"ף בי"ת' הרי הוא 'שואף' בכל לבו להיות אף כשאר ה'גדולים' הלומדים חומש. משם ירצה ללמוד גם 'משניות' ומשם לגמרא ואח"כ למפרשים - כי בכל זה הינו מרגיש שיש לך עוד דרך לעלות עוד ועוד, מעתה אם היה 'מבין' שיש לו עוד מה להתעלות והיה ממשיך ב'פרישקייט' (חריצות והתלהבות) זה היה עולה כמו שנתעלה בס"ד עד עתה. אלא משהוא בעצמו נחלש ב'שאיפותיו' מפסיק מלצמוח בתורה וביראת שמים, כי מבלעדי השאיפה לא יוכל האדם לגדול מאום, ואכן ראינו 'בני עליה' והם מועטים שאף בהגיעם לגבורות (בני שמונים) עדיין יש בהם מרץ נעורים להתעלות עוד ועוד, ואכן, הם מתעלים תמיד עד אין סוף. כל הרוצה לבוא וליטול את השם הרשות בידו...

כז. איתא במדרש (ויק"ר שמיני יב א) מעשה באדם אחד ששתה ושתה... יין ושכר לשכרה... עד שמכר כלי ביתו בעבור קניית ה'משקה', כראות בניו את מצבו של אביהם, נענו ואמרו 'אין אבינו משאיר לירושתינו אפילו שווה פרוטה'. נתחכמו הבנים, והשקו את האב עד הגיעו לשכרותו של לוט, ואז תפסוהו והניחוהו בבית העלמין - כדי שיתפקח שם משכרותו, וכשיקוץ משנתו לא ידע מי הביאו הלום, יתחרט על שתייתו המופרזת, והכל יבוא על מקומו בשלום. מה עשה הקב"ה, שלח בסמוך לבית העלמין כמה סוחרי יין עם חמורים טעונים יין לרחצה, לפתע שמעו הסוחרים קול אנגריא - קול מלחמה, על כן השאירו את החמורים הטעונים בבית העלמין, וברחו משם כל עוד נשמתם באפם, ועדיין היה השיכור הלז ישן את שנתו העמוקה מן היין. אחר זמן הקיץ האיש והנה רואה מעל ראשו נוד יין, לא חשב רבות מי הוא ומי שם את היין - אלא קם מקומו התיר את הנוד וחזר לשכב על הארץ כשפי הברזא בתוך פיו, ומנטפת טיפין טיפין - יין לתוך פיו, בלא שום טירחה כלל וכלל.

כעבור ג' ימים, אמרו הבנים לעצמם וכי כך אנו נוהגין עם אבינו, הבה נלך ונראה מה מצבו. מה מאד נבהלו ונשתוממו לראות את אביהם שוכב ושותה... ושותה... נענו הבנים ואמרו אף כאן לא עזב אותך ה', עשו ביניהם תקנה שמהיום והלאה כל יום ישקה אחד מהבנים את אביהם יין.

ממעשה זה למדנו עד כמה גדול כוחו של רצון, כי כמה ניסים ונפלאות נעשו לו לאותו שיכור - שלפי הנראה מדברי המדרש לא היה ידוע כאחד מ'צדיקי הדור', ומן השמים נסתבב שישמעו קול הנראה כקול מלחמה, ואף השאירו את החביות בבית הקברות, אם כן קל וחומר שלא ימנע ה' את הטוב לכל הרוצים לילך בדרך הטוב והישר.

של בחורי ישראל הכובשים את יצרם ומתגברים ואין כל מלאך ובריה יכולים לשער גודל השכר על תאוות ליבם^י. שיקבל האדם על כל 'מסירת נפש' בהתגברו

כת. על כן על האדם 'לחיות' במסירות נפש ולמסור כל רצונותיו עבור קדושת החיים. נוראות סיפר הגה"צ רבי יעקב גאלינסקי זצ"ל משרידי דור קדם, ששמע בעצמו מפי רב העיירה בה אירע דבר המעשה, וכך הווה. באותה עיירה היו קבוצה של עשרה יהודים שהיו עוסקים יחדיו בעסקים שהם כנגד חוקי השלטון... ועיסוקם בזה היו בחדרי חדרים, מפחד בלילות שמא יתפסו למלכות ויתחייבו... ואכן, לימים תפסו אנשי החיל את כל עשרת היהודים, כלאום והעמידו אותם למשפט. כשה'גזר דין' העומד לבוא עליהם מדובר על גלות רבת שנים לסיביר, או דין מיתה ל"ע... ואכן, 'בידוע שעשו שונא ליעקב' והשופטים הרשעים קבעו את גורל כל עשרת היהודים למיתה.

משנגזר עליהם גזר הדין האיום, נכנס ה'כומר' אל היכל המשפטים, פנה אל היהודים הנידונים והכריז בפניהם כל אחד מכם אשר ימיר את דתו יינצל מן המיתה וישוב לביתו חי וקיים ללא כל פגע... עליכם להחליט כן מעתה ועד חמשה ימים, משם הוכנסו כל אחד מהם לחדר נפרד - כדי שלא יהא בידם לחזק איש את רעהו בדברי אמונה, הוסיף הכומר ועלה לביתו של רב העיר לספר לו על גורל היהודים ועל הצעתו 'הנדיבה', במטרה שהרב ובני הקהילה יסורו עליהם לדבר על ליבם שיסכימו להמיר את דתם רח"ל, ובלבד שחיי שעה ינתנו בידיהם... ויאבדו מחיי עולם.

ויהי ביום החמישי, נאספו כל בני העיר בהוראת הרב לבית המדרש - אנשים נשים וטף, הרב ציווה על הכל לזעוק בקול שוועה ולהתפלל לפני דר עליון, שיתן כוח מן השמים לאלו האסורים שיתחזקו באמונתם בריבון העולמים ולא ימירו את דתם ח"ו מתוך מסירות נפש על קדושת השם. ואכן קול שוועה נשמע מכותלי בית הכנסת למרחקים בבקשת רחמים על אחיהם שישארו בדעה צלולה למען כבוד שמו יתב"ש. בהגיע השעה היעודה לצאתם למיתה, עלה הרב על בימת בית הכנסת והדליק תשע 'נרות נשמה', כי על העשירי מביניהם שהיה בחור צעיר, יתום מאביו ובן יחיד לאמו לא היה ספק בידם שלא יוכל לעמוד במעמסה כבידה כזאת - שתשאר אמו ערירית לגמרי, וחשבו שבוודאי לא יאבה למסור נפשו למיתה... ובפרט שהינו צעיר כל כך...

ב'עזרת הנשים' עמדה אמו של הבחור הלז, ומשראתה את הנעשה - כי חושדים בבנה שלא ימסור נפשו למיתה על קדושת שמו יתברך, עמדה וזעקה בבקשת רחמים ותחנונים 'הדליקו את הנר' על בני העלם, כי כל תקוותי בזו השעה - שלא יחזור הבן כשהוא חי ושלם בגופו, אלא שלם באמונתו ונשמתו תהא צרורה בצרור החיים תחת כנפי השכינה, למען שמו באהבה...

כעבור שעה קלה הגיע שליח מבית המשפט וממנו נודע לבני הקהילה שאכן כל העשרה נשארו שלמים ותמימים באמונתם כי עזה, וכולם מסרו נפשם למען שמו באהבה, או אז פתחה האם שנשארה עתה מבלי שם ושארית בזה העולם - בשבח והודאה, בשמחה עזה ועצומה שזכתה שבנה יחידה נסתלק לעלמא דאתא כיהודי מאמין, ולא נשאר לחיות אפילו רגע אחד בכפירה באלוקי ישראל ח"ו.

והיו הכל עונים ואומרים, הביטו וראו שמחתה של גלמודה זאת, ומכאן תבינו מנין היה לו לילד כוחות הגוף והנפש לעמוד בגבורה בנסיון, כי כוחה של האם עבר לפנימיותו של הבן בעוז ותעצומות, כי גדול כוחו של החי מתוך מסירות נפש (בעודו בחיים). ולדרכנו למדנו כמה יש לו לאדם להשריש בנפשו ובבניו את ידיעת העיקר והתכלית, שהעולם הזה אינו אלא עולם החולף, ואין כל ערך לחיי העולם הזה מול חיי העולם הבא. ויותר מחשיבות מסירות הנפש למות על קידוש ה' הוא החיים על קידוש ה' - לקדש שם שמים בכל עת ומצב אף כשהדבר עולה לו בקושי...

מעשה בשני יהודים עשירים ובעלי ממון, שכל אחד מהם הוזיל מהונו לבנות בית המדרש מפואר לה'

ששומר עיניו פעם אחת ותו לא (אף שנכשל ר"ל פעמים רבות, אך בעת הזאת שניצח את יצרו הריהו מעורר שמחה בכל העולמות). וכאשר יתבונן האדם ויעמיק במחשבתו בזה יוסיף כוח ואומץ להתגבר ביתר שאת ועוז.

מאד יש לאדם לשמור עצמו לשהות במקומות השמורים מכל כיעור, ולא יהלך במקומות המסוכנים לעיניים ולקדושת היהודי... וכך איתא ב'אור החיים' הקדוש על הפסוק (כה א) 'וישב ישראל בשיטים'. וז"ל. צריך לדעת מה צורך בהודעת מאמר זה... ונראה לפרש שהכתוב יעיד סיבת הזנות, שהייתה - לפי שיצאו העם לטייל חוץ למחנה ישראל... ושם נכשלו, והוא אומרו וישב ישראל בשיטים פירוש במקום שהיו מטיילים בו חוץ למחניהם, ושמים הוא לשון טיולים. כדרך אומרו (יא ה) שמו העם ופירש"י שם, 'אין שייט אלא לשון טיול', וזה סיבת ויחל העם לזנות, עכ"ל^ב.

על רצונותיו ותאוותיו, וכפי שאמר ה'בית אברהם' זי"ע בשם ה'ספר חרדים' על הפסוק בפרשתן 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל קל' שהם מתפלאים איך ברגעא חדא מצליח בשר ודם בעוה"ז להעפיל ולהגיע עד לכסא הכבוד, אך הקב"ה עונה להם - 'קל', סוד הוא ביני ובין בני ישראל, כי רק הוא יתב"ש יודע צפונות לב האדם ונסיונותיו, וכמה יגיעה עלה לו להתגבר על טבעו.

וכבר אמרו בגמ' (פסחים קיג.) 'אמר רבי יוחנן שלשה הקב"ה מכריז עליהן בכל יום, על רווק הדר בכרך ואינו חוטא, ועל עני המחזיר אבידה לבעליה, ועל עשיר המעשר פירותיו בצנעה', הרי שהקב"ה משתעשע ביציר כפיו שכבש יצרו לעשות רצונו ית'. עד שהוא מכריז בכל העולמות, פלוני נזהר מלפגום בעיניו והתגבר על יצרו, אלמוני שמר על מחשבתו. והקב"ה שש ושמח בכל פעולה ופעולה, אפילו בדבר הנראה לאדם כאין בו ערך, או אפילו אם מתגבר רק פעם אחת בלבד, כגון

ולתורתו, והנה, אחד מהם הרבה פעלים בכל עת לחזק ולתמוך ביד רחבה ונדיבה בכולל האברכים אשר הקים בבית מדרשו, גם להרבות תורה בישיבה הנמצאת בבנינו. ואילו רעהו הרבה פעלים לחזק את בדק הבית בחיצוניותו, גם חרט את שמו בגודל 'ארבע אמות על ארבע אמות'... למען יראו הכל את יקר חסדו וטוב לבו בנדבט הלב להקים בניין לתורה ותפילה...

והיו ה'חכמים' אומרים, כי הראשון עסוק לכתוב את הבניין על שמו, כלומר, בשמים ממעל נוספו עוד ועוד זכויות ב'פנקסו' אשר בשמים... ורעהו עסק לכתוב את שמו על הבניין - ובניין זה אינו אלא בעולם החולף והעובר.

כט. בא וראה עד כמה מאוס דבר זה לפני הקב"ה, וכבר אמרו לפרש בדברי בלעם 'אלוקיהם של אלו שונא זימה' (סנהדרין קו.), שלכאורה הוא יתור לשון, והיה לו לומר 'אלוקיהם שונא זימה', מדוע האריך ואמר 'של אלו'. אלא, ביאור הדברים - הרי הוא אלוקיהם, של אלו השונאים את הזימה, כי מי ששונא את התיעוב, אומר הקב"ה אני הוא אלוקיו, וכמו שאיתא ב'ירושלמי' (ברכות א ה) **אמר הקב"ה - אם אתה נותן לי את לבך ועיניך, הריני יודע שאתה שלי, ומי פתי לא ירצה להיות נמנה על 'אנשיו' של הבורא... ושמירה רבה צריך אדם להיזהר ולהישמר מן החטא, כמאמרו של הרה"ק מקאברין זי"ע ע"ד חז"ל 'יהי מורא שמים עליכם שמוראו של השי"ת הוא שלא יחטא האדם, ומורא זו עצמו יהא 'עליכם' על בני'.**

יש להסמיך את מאמרו של הרה"ק הדברי יואל מסאטמאר זי"ע על קושית המפרשים מדוע עושים עסק כ"כ גדול מ'ויפתח ה' את פי האתון', הרי כבר היה זאת לעולמים שבעל חי דיבר בעת אשר שוחח הנחש עם חוה אודות אכילת עץ הדעת, ותירץ הרה"ק הנ"ל שהנחש דיבר עם חוה ע"מ להחטיאה ועל

באר הפרשה - ג'לק

יה

בהאי עלמא ליכא. והראו לו, שמדרכם של בני ישראל לעשות תמיד 'גדר מזה וגדר מזה' ועל עשיית גדר וסייג משתלם שכרם משלם בעוה"ז. (עיי' עוד בערכי נחל פר' נשא) א.

הנה כיסה את עין הארץ - בגדולת השומר עיניו בפרשתן (כד ה) 'נאם שומע אמרי קל אשר מחזה ש-ד-י יחזה נופל וגלוי עינים', ופירש הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע, אפילו אדם גדול כל כך - ששומע 'אמרי קל', ורואה 'מחזה אלוקים', אעפ"כ יהא נופל מכל מדריגותיו אם ח"ו יהיה גלוי עינים - שלא ישמור על עיניו.

בפרט הדברים נוגעים לימי 'תמוז ואב' כמובא מה'אריז"ל' (ליקוטי תורה פר' בא, טעמי המצוות)

יש שהעמיסו בלשונו שנפילתם באה להם ממה שהיו מטיילים מחוץ למחנה, רצ"ל מחוץ לגדרים וסייגים הנהוגים בין בני ישראל הכשרים, לכן הגיעו להיכן שהגיעו, עד עמקי שאול.

ויאכל פירותיהם בעולם הזה, כמו שכתב הרה"ק ה'ערוגת הבושם' זי"ע בפרשתן (ד"ה ויעמוד), על הפסוק (כב כד) 'ויעמוד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה', דאיתא בספר 'חומת אריאל' שתיבת 'במשעול' ראשי תיבות ש'כר מ'צווה ב'האי ע'למא ליכא. ובזה רמזו לבלעם מן השמים כשהעמידוהו גדר מזה וגדר מזה, כי הוא רצה לקלל את בני ישראל, אך מאחר שידע שלא יוכל להפסידם מ'עולם הבא', על כן בא בטענה שאין לתת להם שכר בעולם הזה כיוון ש'שכר מצווה

נס שכזה שמטרתה להחטיא את האדם אין עושין זכר לנס, ורק כאן שהאתון דיברה וכ"כ למה רק בכדי למנוע את בלעם המדורדר ומלא בחטאים שימנע עצמו עתה מן החטא על כזאת עושים זכר לנס. ל. הנה איתא בגמרא (סנהדרין קו.) אודות המובא בסוף פרשתן שהיו בנות מואב יוצאות ומציעות להם לשתות יין - 'ועדיין לא נאסר יינם', והיה הישראל שותה ומשם דרכו קצרה להכשל. והרי 'יינם' נאסר משום סייג וגדר כדאיתא בגמרא (שבת יז:) 'גזרו על יינם משום...' נמצא שכל המכשול בא להם אך ורק מחמת שעדיין לא היה להם כל גדר למנוע בעדם מלחטוא, כי ב'גדר קטן' היו עומדים ברחוק מהמכשול וניצולים הימנו (שיחות מוסר, תשל"א, ח).

לא. ובזה פי' מה שאמר בלעם 'לכה ארה לי יעקב' שהוא מלשון 'אורה בתאנים' (כמו בוצר בענבים ומוסק בזיתים), והנה בתאנים איתא במשנה 'שאין לקיטתו כאחת' אלא כאו"א בזמנו, וזה שרמז בלעם לבלק, הנך רוצה לעקור ולנתק את בני ישראל משורש קדושתם, תדע לך שאין לקיטתו כאחת - לא תוכל לנתקו כאחד, בפעם אחת, אלא תתחיל להורידו מגדר קדושה כאן, ומסייג פלוני לאחמ"כ, ומשם תורידנו מדרגה אחר מדרגה עד לשאול תחתית.

ואחד מדרכיו של היצר הרע וחיילותיו להפיל את האדם מכל עמלו ומכל מדרגותיו הוא על ידי הייאוש, שמייאש את האדם מכל וכל, וכך מרפה הוא מעבודתו את בוראו ונופל לשאול העצבות, ומשם הדרך לאבדון רוחני קצר מאד, וידוע שהמנהג הוא שעד סתימת הגולל עדיין אין אומרים על הנפטר לעילוי נשמת שכל זמן שהנשמה עדיין בעולם אינה שואפת לעלות למעלה אלא משתוקקת לחזור אל הגוף, ורק לאחר סתימת הגולל הרי היא מתייאשת ומשלימה שתשאר בקברה, ומאז רצונה לעלות לגנוי מרומים. כמו כן היצר הרע מטמין את האדם עמוק עמוק כסתימת הגולל - שיתייאש, ולא יחשוב אפילו לרגע לצאת מבור זה אשר כרה לו.

לב. פעם נכנס בחור להרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע וקבל בפניו ש'מקובל' פלוני אמר לו שיש עליו הרבה 'עין הרע', אמר לו הרבי, שמע בני לאשר אפרש לך, איתא בגמרא (ב"מ קז:) 'תשעים ותשעה מתים בעין הרע ואחד בדרך כל הארץ' - פירוש, תשעים ותשעה (מתוך מאה) מתו על דבר אשר לא שמרו על העינים כראוי...

באר הפרשה - ג'ק

י"ט

יסודה מעפר, והזריות יסודה מהאש, והדרך הישרה שיבור לו האדם - כבואו לעסוק בדברי תורה ומצוות ישתמש ביסוד האש - הזריות והחיות". ובהגיע אליו היצר עם פיתויי עבירה ותאוה או ישתמש ביסוד העפר - העצלות.

ועל זה אמרה תורה (דברים לב כ) 'כי דור תהפוכות המה' - שמהפכים סדרי עולם, כי מדרך טבעו של עולם הרי בגשתם לקיום המצוה מאבדים את אש הזריות, וישתמשו אז בעפר - עצלות, ואילו בעת שיפתה אותם היצר לעבור על רצון קונם אם בגדרי הקדושה או שאר ענינים יבעירו בקרבם את האש - הזריות. וזהו על האי שופרא - שבתורה ומצוות שהם שופרא ויפיו של היהודי, הרי הוא בלי בארעא - שהוא מתעצל, ומתבטל מקיום התורה והמצווה, ואינו משתמש בכח האש. ומ"מ אמר בלעם 'מי מנה עפר יעקב', כלומר אף בעבודה כזו הוא מקנא, שגם זו מגעת עד כסא כבוד לעשות נחת רוח לבורא יתב"ש.

יהי השי"ת בעזרנו שיזכנו להיות מתלמידיו של אברהם אבינו, ויושפע עלינו רוח טהרה ממרום, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עדי ביאת ינון במהרה רידן.

שהמה בחינת 'עיניים', וצריכים אז שמירה יתירה עליהם. כי בימים אלה יש התגברות היצר על עניינא דא, על כן אף בכה בכינו בלילה בחודש אב 'עיני עיני ירדה מים' המרמז על שני בחינת 'עיני' שהם חודשי תמוז ואב.

ויעשה לעצמו גדרים וסיוגים בשמירת עיניו, וכמו שכתב ה'ראב"ד' (בעלי הנפש שער הקדושה) הראשון לכל הגדרים הוא שמירת עינים דמתוך שעניו שמורים לכו שמור, ומתוך שעניו ולכו שמורים כולו שמור. שהרי כך היא הדרך 'העין רואה ולאחריו הלב חומד, וכלי מעשה גומרין' (במדב"ר י סב), וממילא מוטב שיעצור את נפילתו בתחילת הדרך - בשמירת העיניים.

לעולם ירוץ אדם - העצלות לעבירה והזריות למצווה

בפרשתן (כג י) 'מי מנה עפר יעקב', כתב הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע בספרו 'ארץ החיים' (ברכות ה:), על מאמר הגמרא 'על האי שופרא דבלי בארעא קבכניא', כי הגה ידוע (וזהו חדש ח"ב צה.) אשר העולם מורכב מד' יסודות והם 'אש, רוח, מים, עפר', ושורש כל המידות ותכונות נפשם של באי עולם באים מאחד מד' אלו. העצלות

לג. התיקון הגדול ביותר הוא על ידי לימוד דף גמרא ותוס'. וכך פירש בספר 'שארית מנחם' להרה"ק רבי מנחם מנדל מוישווא זי"ע (פר' חוקת ד"ה או יאמר דהנה), בלשון הכתוב (איוב יד ד) 'מי יתן טהור מטמא לא אחד', שהנה טמ"א במלואו (טי"ת מ"ם אל"ף) עולה למנין תר"י, לעומת זאת תורה עולה למנין תרי"א, והרמז בדבר שאפילו מי שהוא בבחי' טמא במלואו ל"ע - יעלה מטומאה לטהרה על ידי עסק התורה שמניינה עולה על מנין טמא באחד.

ובזה ביארו, האדם זועק 'מי יתן טהור' - היאך אטהר עצמי, והרי אני 'טמא' במילואי מכף רגל ועד ראש, לזה אמרינן בלשון שאלה 'לא אחד', וכי לא אמרנו לך שיש 'אחד' יותר מטמא והוא התורה שע"י ייטהר האדם לגמרי...

לד. וכבר אמרו שעל איש יהודי לעסוק תמיד במרוצה, או ב'הוי רץ לדבר מצוה' (אבות ד ב), או ב'הוי בורח מן העבירה' (שם)...